

Намлиқни пахта ва уни компонентлари ўртасида тақсимланиши.

М.Г.Джураев, т.ф.д. Ш.Ш.Хақимов, Б.Э Қаршиев, Б.Б Очилдиев

Аннотация

Тахлиллар пахтани умумий намлиги тола ва чигит намликларини тўлиқ характерлаб бермаслигини кўрсатди ва ушбу йўналишдаги илмий тадқиқот натижалари тола намлигини технологик жараёнларда оптималлаштириш масаласи хал этилмаганлигини англатади.

Маълумки пахта мураккаб материал бўлиб турли иссиқлик намлик физик механик хусусиятларга эга бўлган тола чигит пўстлоғи ва чигит мағизидан иборат.

Тахлиллар пахтани умумий намлиги тола ва чигит намликларини тўлиқ характерлаб бермаслигини кўрсатди ва ушбу йўналишдаги илмий тадқиқот натижалари тола намлигини технологик жараёнларда оптималлаштириш масаласи хал этилмаганлигини кўрсатди.

Технологик регламент талаби бўйича пахта намлиги 8-9 % бўлиши белгиланган бўлсада, қайта ишлаш жараёнларида тозалаш ва жинлаш самарадорлиги пахтани умумий эмас, балки тола намлигига боғлиқ бўлади. Пахта компонентларини намлигини аниқлашда уларни абсолют қуруқ вазни миқдорини билиш талаб этилади.

Пахта ва унинг компонентларининг намлик ва оғирлик улушларини аниқлаш учун С-6524 II-нав пахтада тажриба ўтказилди. Бунинг учун пахтадан 3 та намуна олиниб, биринчи намунада пахта, иккинчисини тола ва чигити ажратилиб, учинчисида эса чигит қобиғи ва мағизи ажратилиб намликлари аниқланди. Тажриба 3 марта ўтказилди, натижалари 1-жадвалда келтирилган. 1-жадвал тахлилида пахта намлиги технологик регламент талабига мос (8.33%) бўлсада, тола намлиги 6.2 %, чигит пўстлоғи эса 11.73 % ни, чигит пўстлоғи ва мағизи намликлари мос равишда 6.20; 11.73 ва 7.7 % ни ташкил этди.

Демак, пахта намлиги 8-9 % бўлганда доимо тола намлиги ундан паст, чигит пўстлоғи намлиги юқори бўлар экан. Бу ҳолат

тозалагичларнинг тозалаш самарадорлиги, тола ва чигит сифатига салбий таъсир этади. 2-жадвалда тола, чигит, чигит мағизи ва пўстлоқларини намлиги ва пахтанинг қуруқ вазнига нисбатан улушлари келтирилган. Ундан кўриниб турибдики толани қуруқ вазини улуши 37.85 ва 38.64% ни, намлигининг пахтадаги улуши 28.2 ва 31.5% ни ташкил этади.

Пахта ва уни компонентларини намлик улушлари

1-жадвал

Т/р	Нам пахта оғирлиги гр	Қуруқ пахта оғирлиги гр	Пахта намлиги %	Нам тола оғирлиги гр	Қуруқ тола оғирлиги гр	Тола намлиги %	Нам чигит оғирлиги гр	Қуруқ чигит оғирлиги гр	Чигит намлиги %	Чигитни нам мағизи	Чигитни қуруқ	Мағиз намлиги %	Нам пўстлоқ оғирлиги гр	Қуруқ пўстлоқ	Пўстлоқ намлиги гр
1	35.31	32.54	7.82	12.94	12.22	6.38	22.37	20.32	9.12	11.84	10.97	7.93	10.53	9.35	11.2
2	37.55	34.72	7.5	14.1	13.24	6.42	23.45	21.48	8.3	12.26	11.39	7.63	11.19	10.09	10.68
3	36.43	33.63	7.66	13.52	12.73	6.4	22.91	20.90	8.71	12.05	11.18	7.78	10.86	9.72	10.92
Ўрта- ча	36.43	33.63	8.33	13.52	12.73	6.2	22.91	20.9	9.62	12.05	11.18	7.78	10.86	9.72	11.72
1	49.31	46.9	5.4	19.17	18.3	4.17	30.44	28.6	6.01	15.93	15.2	4.71	14.5	13.4	7.64
2	49.61	47.1	4.96	18.76	18.0	4.17	30.85	29.1	5.58	16.4	15.4	4.71	14.68	13.7	7.06
3	48.91	47.19	4.9	19.07	18.29	4.24	30.62	28.9	5.49	15.71	15.0	4.6	14.87	13.9	6.83
Ўрта- ча	49.61	47.07	5.4	19.0	18.2	4.4	30.61	28.87	6.03	15.93	15.2	4.8	14.68	13.97	7.39

Пахта ва уни компонентларини оғирлик улушлари

2-жадвал

Т/р	Пахта			Тола			Чигит			Чигит мағизи			Чигит қобиғи		
	Қуруқ вазни	Намлиги		Қуруқ вазни улуши %	Намлиги		Қуруқ вазни улуши %	Намлиги		Қуруқ вазни улуши %	Намлиги		Қуруқ вазни улуши %	Намлиги	
		гр	%		Гр	Пахтадаги улуши %		гр	Пахтадаги улуши %		гр	Пахтадаги улуши %		гр	Пахтадаги улуши %
1	33.63	2.8	8.33	37.85	0.79	28.2	62.15	2.01	71.8	33.24	0.87	31.1	28.2	1.14	40.7
2	47.1	2.54	5.39	38.64	0.8	31.5	31.5	1.74	68.5	32.27	0.73	28.7	25.6	1.01	39.8

Пахтани қуруқ вазнидаги энг кичик улуши чигит қобиғида бўлиб у 28.2 ва 25.6% ташкил этсада, уни намлигини улуши 40.7 ва 39.8% ни, тола ва чигит мағизига нисбатан энг катта улушни ташкил этади. Чигит мағизи қуруқ вазни хам тола вазни улушига нисбатан пастроқ бўлсада. уни намлик улуши толаникидан юқори бўлади.

Ушбу натижалар пахтани қуритишда, уни тозалаш ва жинлашга тайёрлашда технологик регламент талаби бўйича пахта намлигини 8-9 % туширилиши уни намлик ҳолатини тўлиқ ифодалай олмаслигини ва ушбу йўналишда маълум тадқиқотлар ўтказиш кераклигини кўрсатмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ф.Б.Омонов. Пахтани дастлабки ишлаш бўйича справочник (маълумотнома). Т.: Voris, 2008.
2. ЗикриёевЭ.З. Пахтани дастлабки қайта ишлаш. Ўқув қўлланма. – Т.: Мехнат, 2002.
3. Ғ.Ж.Жабборов, Т.У.Атаматов, А.Х.Хамидов “Чигитли пахтани қайта ишлаш технологияси”. Дарслик, Т.: Ўқитувчи, 1987.

*М.Г.Джўраев-Термиз давлат университети “Саноат технологиялари”
кафедраси ўқитувчиси*

*т.ф.д. Ш.Ш.Ҳакимов-Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат
институтини*

*Б.Э.Қаршиев-Термиз давлат университети “Саноат технологиялари”
кафедраси ўқитувчиси*

*Б.Б.Очилдиев-Термиз давлат университети “Саноат технологиялари”
кафедраси ўқитувчиси*